

יד ושם

המשרד לאזרחים ותיקים

"לדורות" סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

שאלון לרישום קורות ניצולי השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים מפורסם באתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם משפחה: שטיינר	שם פרטי: בלה
------------------	--------------

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה
במידה והשאלה אינה נוגעת אלייך, אין צורך לענות עליה

בלועזית Zaq		שם משפחה איתו נולדתי: זק
שנת לידה: 3/1/1924	מין: נקבה	שם פרטי איתו נולדתי: בלה
בלועזית Pshemysh		עיר לידה: פשמש
שם פרטי ושם נעורים של האם: שרה טלנברג		שם פרטי ושם משפחה של האב: אלעזר
ארץ המגורים: פולין		מקום מגורים קבוע לפני המלחמה: קטוביצה
חבר בארגון או בתנועה: (בית"ר, השומר הצעיר, בני עקיבא)		השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה: (יסודי, תיכון, אוניברסיטה, ישיבה)
מקצוע לפני המלחמה: (תלמיד, סנדלר, מורה)		מקומות מגורים בתקופת המלחמה: פשמש, פולין (שם העיר או האזור ושם הארץ)
בלועזית		במידה והיית בגטו, ציין את שמו
בלועזית Auschwitz		במידה והיית במחנה עבודה או מחנה ריכוז, ציין את שמו אושוויץ
תאריך השחרור: 01/1945		המקום בו נודע לך כי הנך אדם חופשי: פולין
ציין מקום אליו חזרת לאחר השחרור קרקוב		במידה והיית במחנה עקורים ציין את שמו (מחנות פליטים שהוקמו לאחר המלחמה בעיקר באוסטריה, גרמניה ואיטליה)
במידה ועלית באניה, ציין את שמה ווג'יבוט		במידה והיית במחנות מעצר בקפריסין, ציין ממת' עד מת'
שנת עליה: 1946		

נא ספרי על קורותיך בזמן המלחמה

(גירוש, גטאות, מחנות וצעדות מוות, במסתור או בזהות בדויה ושם בדוי, פעילות ותפקידים במחתרת, השתתפות בבריחה או בהתנגדות, האנשים שהיו בסביבתך בגטו או במסתור, במי נעזרת או אולי למי עזרת):

ב 1942 גרמנים תקפו את רוסים. פשמש שהייתה עיר מולדתי הייתה שוב לא מחולקת, כי קודם חילקו אותה בכיבוש גרמני. אחרי טלטולים אבא ואמא היו שוב איתנו. ישבנו לארוחות סביב שולחן 18 איש. כמה זמן עוד נהיה ביחד? איש לא ידע. כל אחד קיבל פרוסת לחם. רק פרוסה אחת. להרבה משפחות גם זה לא היה. מאז שאני זוכרת סבא היה משאיר תמיד נגיסה אחרונה על צלחתו. אבל עכשיו, עיני כל הנכדים והילדים של סבא היו מופנים לצלחת שלו. הצלחות נאספו יחד עם חתיכת לחם. הנגיסה האחרונה הוצאה החוצה לרחוב, שמא יבוא מישהו רעב. עד היום אינני יודעת מי ולמה הרחיק את המנהג האתי הזה.

סבא היה תמיד אוטוריטה. הוא לימד אותי תפילות כשהייתי ילדה. עד המלחמה התפללתי בבוקר ובערב. איש לא הכריח אותי. איש לא שאל אותי אם התפללתי. כל הילדים והנכדים של סבא קיבלו את היסודות ממנו וראו בו דוגמא. כל אחד עשה מה שהוא רצה ומה שהיה יכול. סבא אף פעם לא שאל. כל הילדים והנכדים באו בשמחה לביתו. כולם התקבלו באהבה. זה היה בית יהודי למופת.

אמא קמה ראשונה אחריה קמנו גם אנחנו. לא היינו צריכים להתלבש, ישנו בבגדים. שוב נפוצו שמועות שהם מכינים פעולה. ליוונו את אמא במבטים. היא פנתה לכיוון הדירה של הדוד אברהם. גם אנחנו יצאנו לדרך. אבא פנה לבית מלאכה, אחותי ואני פנינו לכיוון שער הגטו. את הקבוצה שלנו ליוו חיילים. הלכנו לעבוד בשדה מחוץ לעיר. באותו יום היינו צריכות לכסות בורות עמוקים. בגטו סיפרו שטייסיים רוסים בדרכם חזרה מהחזית, מרוקנים את המטוסים מפצצות בשדות שלנו. אלו היו פצצות שלא הצליחו להישלח. כנראה שלא יכלו או לא רצו לחזור איתם לבסיסהם. עמדי מעל הבור זרקתי לתוכו אדמה. הייתה לי את ביד. ממרחק מה שמענו צורר יריות. אחת הבנות הצליחה מתחת לעיני המשגיח האוקראיני, לטפס על הגבעה. אני דחפתי את האת לאדמה ומבלי דעת תקעתי בכף של עכברי שדה. מהומה ובהלה פרצו בכף. רציתי להרגיע את היצורים הקטנים, רציתי לכסות אותם בחזרה באדמה. הבחנתי בשני חלקים של עכברון פצפון בפרפורים. כאב וחוסר אונים השתלטו עלי. הבת חזרה מן הגבעה. היא ראתה את סבא שלה. כל אלו שעוד לא נורו עמדו מעל קבר אחים. בערב אמרה אמא שהיא ליוותה את סבא למגרש. סבא הלך זקוף והצטרף לקבוצה שעמדה בשקט ודממה. כולם עלו על משאיות. לא אמא ולא דודים הוסיפו עוד. שרה'לה, הבת המאומצת של סבא וסבתא סיפרה לי שכאשר יצאה פקודה זקנים למגרש. התאספו כל הדודים ואמא הציעה להרדים את סבא כדי שימות על מיטתו. היא הציעה להגריל מי יעשה את זה. כולם הסכימו עם אמא אבל אף אחד לא רצה לבצע זאת. ואז אמא אמרה שהיא לא תעיז לעשות את זה ללא הגרלה. שרה'לה הוסיפה וסיפרה שכאשר אמא נכנסה לדירתו של דוד אברהם יצא סבא לקראתה וסיפר לה כי הוא חלם בלילה חלום ובו פתח חומש ומצא בו פרק חדש. פרק אודות תקופה חדשה, תקופה נהדרת.

אחותי ואני נסענו כל שנה לכפר של סבא. זה היה גן עדן שלנו, אבל כשגדלנו אמא אמרה לנו "אני שולחת אתכן לסבא, כי שם תשאפו כוחות לכל החיים". שמענו אותה ולא שאלנו ולא הגבנו. באושוויץ, ואחרי שנים בישראל, הרהרתי, למה התכוונה אמא באומרה את הדברים האלה. אחרי שנים רבות הבנתי שכאשר טיפסתי בחיים על הצוקים שקל היה ליפול מהם, ונפלתי ולא התרסקתי, ועברתי אינסוף משברים ולא נשברתי והחלמתי מהם ואין קץ פעמים חשבתי שלא יעמוד לי הכח להמשיך. ולהפתעתי התעשתי. במטרה לצבור כח לכל החיים, הייתה אמא שולחת אותנו לקצה פולניה, למזרח, לסבא.

נסענו בקרונות רכבת של בהמות, יצאנו מגטו פשמש והגענו למחנה. עבדנו בכל מיני עבודות. היינו כמעט אחרוני הניצולים מכל

המשפחה. כל יום טרטורים, כל יום פסקי דין מוות בתלייה וביריות. אבל היה עוד לנו אותנו. שוב נסענו ברכבת בקרונות של בהמות. שוב יום ולילה. בפינה היה קצת קש וכולנו ניסינו להגיע לשם ולהתרוקן. הייתי עם אחותי. בקרון היה חושך, הייתה צפיפות. לא היה אוויר לנשימה. היינו צמאות ובמשך כל הנסיעה לא נפתחה הדלת אפילו פעם אחת. במקום כלשהוא, בזמן כלשהוא, נעצרה הרכבת, נפתחה הדלת, חיילים וכלבים צרחו ונבחו יחד. "לצאת!" בנובמבר '43, על פסי רכבת עמדנו פעם ראשונה לפני דוקטור מנגלה. אור הזרקורים היה מכוון עלינו. היינו מסונוורות. הוא ראה אותנו. אנחנו לא ראינו אותו. עברנו על ידו, אחותי ואני פנינו שמאלה. מימין עמדה משאית, התרחקנו צעד אחד ושמענו את קולו "אתן שתיכן בחזרה" בדרך חזרה הרמתי את עיני וכנראה פגשתי את שלו. פקודה הבאה הייתה "הלאה". אחרי חמישים שנה סיפרה לי אליה, אשתו של קצטניק, שמי שהסתכל בזמן סלקציה בעיניו, עבר עד לסלקציה הבאה. שמעתי קולה של אישה "אני בריאה, אני צעירה, אני רוצה לחיות". קולה בא מכיוון המשאיות.

עברנו לאולם שנקרא סאונה מרחצאות. לפי התור גילחו לנו את כל השערות, קעקעו מספרים על יד שמאל, קיבלנו בגדים ונעליים. אני קיבלתי חצאית צהובה משריג ומעיל גדול. אחותי קיבלה מעיל קטן, החלפנו בינינו. הסתכלנו אחת על השנייה. לפתע בלי שערות, מראה מפחיד. הרגשנו זרות. כשפגשנו אסירות ותיקות, שאלנו כדי לשאוף קצת עידוד, האם נוכל לצאת מכאן? תשובתן הייתה "כן, דרך הארובה!". הבנו. אנחנו באושוויץ, בתחנה האחרונה. גרנו בצריפים, על דרגשים עם מזרונזי קש דקיקים. עמדנו אינספור פעמים ביום, ואינספור שעות במסדרים. בבוקר קיבלנו תה ובצהריים נוזל בלתי מזוהה, מרק. קיבלנו אותו ארבע בקערה אחת ולא לכולם הייתה כף. בערב, חתיכת לחם עם תה. אני אכלתי תמיד את הלחם שלי. אחותי חילקה אותו. בבוקר היא הייתה מציעה לי מהלחם שלה אבל סירבתי לנצל את רוחב ליבה. בשעת הניקיון בצריפים אילצו אותנו ללכת לדשא. חלקת אדמה יבשה עם אלפי נשים. הייתה שם צפיפות כמו בקרונות הרכבת. הייתה בינינו תנועה בלתי פוסקת. אלה שנדחפו מהאמצע רצו לחזור ואלו שהיו באמצע לא רצו לזוז. בחוץ שרר קור כלבים. אישה שעמדה על ידי אמרה וחזרה על דבריה "זאת טעות, בעלי הוא רב אלוף בצבא, אינני שייכת לכאן". בסלקציות הבאות עברנו אחותי ואני. במחנה השתוללו טיפוס, מלריה, שלשול קטלני, גרדת. היינו מלאות כינים. בבוקרים שלטו פשפשים. אני קיבלתי ראשונה טיפוס. בלילה קדחתי ובבוקר שאלתי את אחותי איפה התרופות שהביאה לי הרופאה שבדקה אותי. "לא הייתה רופאה ולא תרופות". היה לי חום גבוה. אחותי עזרה לי על כל שעל ושעל והיא עזרה לי לרדת מדרגש. היינו בעליון. היא עזרה לי לעמוד במסדרים כשקאפו הייתה רחוקה מאיתנו. התייבשתי מחום וביקשתי שתלווה אותי לצריף רחצה. רציתי לשפוך עלי מים כדי להוריד את החום. נכנסנו לצריף ומיד צרחה המשגיחה "לצאת!" אחותי ניסתה לבקש ממנה, להסביר לה, כשהיד של המשגיחה נחתה על פניה, אחותי קיבלה פנס כחול ואני בכיתי שאני אשמה כי אני חולה. כשחזרנו לצריף ראיתי במרחק מה מישהי שותה מים. לא יכולתי להתאפק, פרצתי ביללות "תנו לי לגימה" אחותי אמרה "תשתלטי על עצמך" ולא נשאר לי אלא להפסיק לליל. לא קיבלתי לגימה. בכל המחנה היה אסור לשותות מים. למים היה טעם איום במכוון אבל למיובשים מחום הטעם לא דחה אותנו. העמידה במסדרים הייתה קשה בשבילי במיוחד. כדי להימנע מזה רציתי ללכת לבית חולים רביר. אחותי ליוותה אותי אך השער היה סגור. באותו יום לא קיבלו חולים. למחרת הרגשתי קצת יותר טוב וזנחתי את הרעיון. בזמן המחלה, כשאחותי עזרה לי כל כך, בשלב מסוים אמרתי לה "אל תעזרי לי, אל תשתדלי להציל אותי, כי כשאני אגמור, את תחלי ולי לא יהיה כח ואומץ לגמול לך". היה לי אליבי שמציק לי כל החיים. אני גמרתי את הטיפוס ואחותי חלתה בטיפוס. כשלי היה טיפוס לא היו סלקציות. אחותי קיבלה טיפוס והייתה סלקציה. היינו אחרונות בשורה כששמענו שמנגלה מסתכל על הלשון. אחותי הראתה לי את לשונה והיא הייתה לבנה מחום. אני, כדי לא להפחיד אותה, אמרתי בסדר. כשהגענו למנגלה הוא דרש להכניס מודד חום לפיה. המודד קפץ לגובה, המספר של אחותי נרשם. לא היו לנו שמות, היו מספרים. למחרת במסדר, אחותי, פעם ראשונה ופעם אחרונה

נשענה עלי. כשקראו את המספרים אני בכיתי. בכיתי שאני נשארת לבד. "אל תבכי", אמרה לי אחותי, "אני אחפש עזרה". לא פעם דיברנו שמכיוון שאושוויץ היה בקרבת קטומיצה, אולי נפגוש בין האזרחים, אזרחים שעבדו במחנה, מישהו שהיה לקוח קבוע בעסק אותו ניהלו ההורים שלנו. כשהמשכתי לבכות, המשיכה אחותי "תסתכלי, איתי הולכות הרבה וגם תמה, תראי שכולנו נחזור בריאות". היחידה ששבה הייתה תמה. אחרי שנים רבות בישראל היה לי אומץ לשאול את תמה והיא סיפרה לי כי בלילה הראשון ברביר היא שכבה על יד אחותי. אחותי הזהירה אותה לא להתקרב אליה כדי לא להדבק ממנה. למחרת, סיפרה לי תמה, רצתה אחותי לעלות על התמרור שלאורכו של הצריף אבל לא הצליחה וכל פעם נפלה. לקחו אותה בסלקציה ראשונה לקרמטוריום.

כשלאחותי היה טיפוס ושכבה לידי קודחת מחום, לקחתי קערת מרק והלכתי לצריף רחצה. הצלחתי למלא את הקערה במים מבלי שמישהו ראה אותי. הגעתי כמעט לפתח הצריף שלנו כשלתפעה באו מולי שתי קאפו. שתיהן צחקו. זה נראה כמו שלשול. אחותי הוציאה מחצאית שלי חלק ותפרה לי גרביים. הן נתנו לי סימן להתקרב. ציפיתי למכות. אחת מהן לקחה את הקערה מידי, הפכה אותה והחזירה לי קערה ריקה. שתיהן המשיכו לצחוק והלכו לדרכן. חזרתי לדרגש ובכיתי. כמעט הצלחתי ותפסו אותי. "אל תבכי" אמרה אחותי, "המים היו בשבילי ואני לא בוכה". היא נתנה לי דוגמא אישית עד רגע אחרון. היא הייתה הגיבורה שלי. כשרציתי לבקר אותה ברביר, כי שמעתי כי בנות מטפסות על שער לפני סגירת השערים, במחנה חלפתי לבד. הגעתי לשם ולא היה לי אומץ לחכות לטפס. חזרתי לדרגש שלי. למחרת בבוקר אחת מהבנות התלוננה שאני גנבתי לה בלילה פרוסת נקניק שקיבלנו מדי פעם. היא נגשה למנהלת הצריף והאשימה אותי. הייתי על הדרגש למעלה כאשר המנהלת עמדה למטה וקראה לי "חזירה, בואי קדימה" הסתכלתי עליה מלמעלה והיא פסקה "את גנבת!" "גברתי", עניתי לה משתוממת "אחותי ברביר, האם תוכלי להאמין שנקניק חסר לי?!". היא פתחה את פיה ואת עיניה לרווחה והתרחקה מבלי לומר מילה נוספת. הייתי אומללה. הייתי לבד. היו לי נקיפות מצפון.

שלחו אותנו לעבוד בבית חרושת לנשק לאניות. הלכנו כל בוקר במאות. הלכנו בבוקר וחזרנו בערב. קיבלתי עבודה בביקורת, עבודה בישיבה. בדקתי חלקים שקוראים להם בודנשטיק. היו לי שני מכשירי מדידה והייתי צריכה להסתכל שעות על גבי שעות על שני קווים דקיקים כמו שיער, האם הם נפגשים. אחרי כמה שבועות העבירו אותי למשמרת לילה. כאן גם כן ישבתי, בדקתי. אך הפעם ישבתי באולם קר ופרוץ לרוח. בדקתי ראשים מברזל, הם פצעו לי את הידיים. היה לי קשה, היה לי גם מאוד קשה להחזיק עיניים פתוחות. כל הלילה ידעתי שאני לא אוכל להחזיר מעמד. על דעת עצמי החלטתי לחזור למשמרת יום. ידעתי שאם ההעברה לא תצליח אשלם ביוקר, אבל אם אני אצליח אנצל בינתיים. הצלחתי. ביום ראשון בבוקר חזרתי לשולחן שלי, לבובנטיקה, עובדת שישיבה על מקומי שלחתי לקרוא למייסטר. המייסטר בא מופתע לשולחן. ראה אותי, אמרתי לו "בוקר טוב", הוא ענה לי, חזר למקומו ואני נשארת. כשהלכנו למשמרת לילה נתנו לנו נוזל קרוי מרה במיכלי ברזל. את המיכלים שמו על עגלה עם ארבעה גלגלים. את העגלה דחפו ארבע בנות והיה מוט, ובמקום סוס הייתי אני. לבנות לא היה כח לדחוף ואני במקום סוס סחבתי ומשכתי. בבוקר כשחזרנו ומיכלים היו ריקים היינו צריכות לסחוב את המיכלים. כיוון שהפרטנריות שלי היו יותר גבוהות, כל הכובד היה מצדי. חזרתי למשמרת יום. יום אחד ראיתי כתם על רגלי. למחרת הרגל הייתה נפוחה מלמעלה עד למטה. עם הרגל הנפוחה הלכתי לעבודה ובנוסף לזה עמדתי גם במסדרים. מול שולחן עבודה שלי היה אמבולטוריום, עזרה ראשונה. נכנסתי פנימה והראיתי לאחד הרופאים את הרגל. הרופאים האלה היו כמוני, יהודים. הרופא שם לי משחה על הרגל ואמר "או שהיא תעזור או שלא". המשחה עזרה, הנפיחות ירדה אבל נשאר כתם. ואז יעץ לי הרופא להשתדל לשבת עם הרגל בשמש כדי שהכתם יעלם. עצה מצחיקה באושוויץ. השתדלתי, ניצלתי כל רגע אפשרי והכתם נעלם. קיבלתי גרדת. בעבודה זה עוד היה נסבל אך בלילה נפתח גיהנום נוסף. שמרתי לי את הסבל שעברתי לפני העיניים ושכנעתי את עצמי שזה לא נורא.

יותר מאוחר חילקו נזל עם ריח לא נעים, אך הנזל הזה הציל את חיי בנות רבות.

הבחורה שהאשימה אותי בגניבת נקניק פנתה אלי, היא רצתה אותי לשותפות למסחר. הסתכלתי עליה בתימהון. היא היתה רצינית. הודיתי לה על אמונה בי אך סירבתי. באושוויץ היה מסחר. היו משלוחים. חפצים שנשאר מקבוצות שנשלחו ישירות לקרמטוריום. למרות הסכנות, על כל צעד ושעל הבריחו העצורים זהב, דברי ערך ודולרים. היו חילופים בינם לבין הגרמנים, הכל עבור לחם וסיגריות.

כיוון שתמיד אכלתי את מנת הלחם שלי בערב, בזמן ההפסקה בבית החרושת לא היה לי מה לאכול. כדי שאחרים לא יראו את הרעב בעיני, הייתי מניחה את הראש על השולחן כאילו אני נחה. יום אחד ניגשה אלי ברונקה. ידעתי רק את שמה כי היא עבדה במרחק מה ממני. היא אמרה לי שהיא הייתה מורה בוורשה ותלמידים שלה ממחנה גברים מבריחים לה לחם. היא רצתה לחלוק איתי כי היא ראתה שאני רעבה. "אני רעבה?" העמדתי פנים "אני רק עייפה, תודה" עניתי לה. היא לא הוסיפה מילה נוספת וחזרה למקומה. אחרי הרבה שנים בבת שלמה, בפנסיון קטן ראיתי אותה. ניגשתי אליה "ברונקה, את זוכרת?" היא לא זכרה. נפגשנו עוד פעם בדירתה. היא הייתה כבר מורה בדימוס, נשואה לצייר.

ביום ראשון, יום חופשי לפעמים מעבודה, ישבתי עם הרגל בשמש, ניגשה אלי שרה. ידעתי כי שרה הייתה נשואה ובעלה נורה למוות בגטו ובנה נפטר בבונקר. "אני רוצה אותך לשותפה למסחר" פנתה אלי. "אני? למסחר?" עניתי "אני לא שווה. אני לא מסוגלת לכלום". שרה הייתה בטוחה שלא כך הוא. "את המסחר" ענתה לי "אני לוקחת על עצמי ואת תשגיחי על הלחם שלנו ועל התה". את זה הסכמתי לעשות וכך עשיתי. ישבתי על הדרגש ושמרתי על הלחם כאילו הייתי כלב מאולף היטב. לא נגעתי אפילו בפירור עד ששרה חזרה מן המסחר. שרה ואני המשכנו בקשר. עד היום אנחנו כמו אחיות. אחותי כשהלכה לרביר הבטיחה לי לחפש עזרה. היא שילמה בחיים שלה. אחרי אחותי הייתה לי שרה כמו אחות גדולה למרות שאנחנו באותו גיל. כשהיה לי טיפוס ועד שהכתם ברגל נעלם ואחר כך גרדת, באותה תקופה לא היו סלקציות. היו פה ושם הפסקות בסלקציות, אז איש לא ידע מתי הן תתחלנה שוב. בסלקציה הבאה, החזקתי מקדימה צרור בגדים שלי. עברתי כבר את מנגלה כשהוא שוב קרא "את בחזרה". "מה את מסתירה על הבטן?" הוא שאל. חזרתי, הורדתי את הידיים והסתכלתי קודם על הבטן שלי ואחר כך לתוך העיניים שלו. הוא ציווה עלי "קדימה!" לשנייה ראיתי את הבטן שלי מלאה גרדת. פחד מוות. הייתי נקייה.

הייתה באושוויץ התקוממות. פוצצו קרמטוריום. כמה הקרבה ואומץ היו לנערות ולנערים. הרי בלשו אחרינו על כל צעד ושעל. במחנה שלנו תלו את הגיבורות לפני משמרת הלילה ומשמרת היום. שמעתי את מילותיה האחרונות של אחת הגיבורות. ידעתי כי שמה היה אלה. היא אמרה "יחי החופש!" כשסופר במחנה שהחזית הרוסית מתקרבת, סופר מפה לאוזן. דובר שאם נעבוד בחריצות נקבל יותר ציקלון.

בינואר '45 הוציאו אותנו לפתע מהמחנה. היום קוראים לזה טרנספר. הובילו אותנו בקור ובשלג ברגל לכיוון מערב. ושוב לא ידענו לאן. מי שהתיישב בדרך, נורה בראשו. החיילים ליוו אותנו. אני לא יכולתי ולא רציתי ללכת. תמה סחבה אותי נגד רצוני. היא לא הרשתה לי להתיישב ולו לרגע.

ראיון: ענבל בזם

תל אביב, אוגוסט 2009